

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 7, NO 13, STIP, 2022

ГОД. VII, БР. 13
ШТИП, 2022

VOL. VII, NO 13
STIP, 2022

ПАЛИМПСЕСТ

**Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања**

PALIMPSEST

**International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research**

**Год. 7, Бр. 13
Штип, 2022**

**Vol. 7, No 13
Stip, 2022**

**PALMK, VOL 7, NO 13, STIP, 2022
DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM22713>**

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, С. Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, N. Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, N. Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moskow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruyse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Кире Зафиров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenovski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Kire Zafirov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

12 ПРЕДГОВОР

Јована Караникиќ Јосимовска, уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Jovana Karanikik Josimovska, editor of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

17 Gyde Hansen

ÜBERSETZEN FÜR DIE DRESDNER FRAUENKIRCHE

Gyde Hansen

TRANSLATING FOR THE FRAUENKIRCHE DRESDEN

25 Violeta Janusheva

LINGUISTIC ANALYSIS OF CORONA AND COVID-19 RELATED WORDS IN THE MACEDONIAN STANDARD LANGUAGE

41 Vesna Prodanovska-Poposka, Silvana Neshkovska, Elena Kitanovska-Ristoska

ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES: A STUDY ON ENGLISH SPELLING PROFICIENCY OF UNDERGRADUATE STUDENTS – LEARNERS OF ENGLISH FOR BIOTECHNOLOGY

53 Doris Sava

ÜBERLEGUNGEN ZUR EINBINDUNG DES VORGEPRÄGTEN SPRACHGEBRAUCHS IN DIE RUMÄNISCHE BILINGUALE LEXIKOGRAFISCHE PRAXIS MIT DEUTSCH

Doris Sava

CONSIDERATIONS ON THE INTEGRATION OF CONVENTIONALIZED LANGUAGE USE IN ROMANIAN BILINGUAL LEXICOGRAPHICAL PRACTICE WITH GERMAN

63 Ilir Krusha, Izer Maksuti

DER AUFFORDERUNGSSATZ, SEINE SYNTAKTISCHEN UND SEMANTISCHEN DIFFERENZIERUNGEN IM DEUTSCHEN UND ALBANISCHEN

Ilir Krusha, Izer Maksuti

THE IMPERATIVE SENTENCE: SYNTACTIC AND SEMANTIC DIFFERENCES IN GERMAN AND ALBANIAN

75 Анета Стојковска

СИНТАКСИЧКО СОГЛАСУВАЊЕ ПО БРОЈ ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО АНГЛИСКИОТ ЈАЗИК

Aneta Stojkovska

SYNTACTIC NUMBER AGREEMENT IN MACEDONIAN AND ENGLISH

- 85 Mariya Leontik**
MAKEDONYA'DA OSMANLICA BELGELERİN İLK ÇEVİRMENLERİ VE OSMANLI DÖNEMİNİ ARAŞTIRAN İLK UZMANLAR
Marija Leontik
THE FIRST TRANSLATORS OF OTTOMAN-TURKISH DOCUMENTS AND THE FIRST RESEARCHERS OF OTTOMAN PERIOD IN MACEDONIA
- 105 Марија Гркова-Беадер**
ПРАВОПИСНИТЕ ОТСТАПКИ КАЈ СТУДЕНТИТЕ ОД ПРВА ГОДИНА НА УНИВЕРЗИТЕТОТ ВО ШТИП
Marija Grkova-Beader
ORTOGRAPHIC ERRORS MADE BY THE FIRST YEAR STUDENTS AT THE UNIVERSITY IN SH TIP

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 119 Намита Субиото**
ТВОРЕШТВОТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ НА СЛОВЕНЕЧКИ
Namita Subiotto
TRANSLATIONS OF THE WORKS OF BLAZHE KONESKI INTO SLOVENIAN
- 131 Luisa Emanuele**
«AMO LE CONTAMINAZIONI. SENZA MESCOLANZE NON ESISTEREBBE ALCUNA FORMA DI VITA». LAILA WADIA E LA LINGUA METICCIA
Luisa Emanuele
«I LOVE CONTAMINATION. WITHOUT MIXTURES NEITHER THERE WOULD BE ANY FORM OF LIFE». LAILA WADIA AND THE INTERBREED LANGUAGE
- 143 Giacomo Di Muccio**
MASCILITÀ FRAMMENTATE. IL CASO DI TI HO SPOSATO PER ALLEGRIA DI NATALIA GINZBURG
Giacomo Di Muccio
SHATTERED MASCULINITY. THE CASE OF NATALIA GINZBURG'S TI HO SPOSATO PER ALLEGRIA
- 153 Марија Ѓорѓиева-Димова**
„КНИГАТА-КАКО-СВЕТ“: РОМАНЕСКНИТЕ ОНТОСТРАТЕГИИ НА МИТКО МАЏУНКОВ
Marija Gjorgjieva Dimova
“THE BOOK AS A WORLD”: MITKO MADZUNKOV'S LITERARY ONTOSTRATEGIES
- 167 Славчо Ковилоски**
НЕПОЗНАТА ПЕСНА И ЕСЕИ ВО РАКОПИС НА АНАСТАСИЈА МИЛОШОВА ОД 1895 И 1896 ГОДИНА
Slavcho Koviloski
UNKNOWN POEM AND ESSAYS IN MANUSCRIPT BY ANASTASIJA MILOSHOVA FROM 1895 AND 1896

- 175 Filiz Mehmetoğlu**
MAKEDON ATASÖZLERİ VE BİLMECELERİNDE İSTANBUL ALGISI
Filiz Mehmetoğlu
THE PERCEPTION OF ISTANBUL IN MACEDONIAN PROVERBS AND RIDDLES

КУЛТУРА / CULTURE

- 187 Luciana Guido Shrempf**
UN BREVE VIAGGIO. ALLA SCOPERTA DEI FILM DANTESCHI: DAI PRIMORDI DELLA SETTIMA ARTE AD OGGI
Luciana Guido Shrempf
A SHORT JOURNEY ON DISCOVERING DANTE IN MOVIES: FROM THE BEGINNING OF THE SEVENTH ART TO TODAY

- 203 Sunčana Tuksar, Saša Vojković**
MUSIC, FASHION AND THEATRE AS TRANSMEDIA DRAMATURGY IN WOODY ALLEN'S FILM BLUE JASMINE

- 215 Petar Namicev, Ekaterina Namiceva Todorovska**
SIGNIFICANCE OF THE BAZAAR FOR PRESERVATION OF THE TRADITIONAL URBAN FORM IN MACEDONIA – STUDY CASE OF SKOPJE'S OLD BAZAAR

- 229 Maja Манчевска**
РОДОВАТА ДИМЕНЗИЈА НА ПОЛИТИЧКИОТ АНГАЖМАН ВО МАКЕДОНСКОТО ОПШТЕСТВО
Maja Mancevska
THE GENDER DIMENSION OF THE POLITICAL ENGAGEMENT IN MACEDONIAN SOCIETY

- 243 Alirami İbraimi**
KÜLTÜR MERKEZİ KONUMUNDAKİ MANASTIR ŞEHİRİ VE ÖZELLİKLERİ
Alirami İbraimi
THE CITY OF MANASTIR AS A CULTURAL CENTER AND ITS FEATURES

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 255 Luandra Murati, Gëzim Xhaferri, Biljana Ivanovska**
ANWENDUNG UND FUNKTION VON SPIELEN IM DaF-UNTERRICHT AN KOSOVARISCHEN GRUNDSCHULEN
Luandra Murati, Gëzim Xhaferri, Biljana Ivanovska
APPLICATION AND FUNCTION OF GAMES IN GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE AT ELEMENTARY SCHOOLS IN KOSOVO

269 Andreja Retelj
EINSTELLUNGEN VON SLOWENISCHEN DAF-LEHRENDEN ZUR
MEHRSPRACHIGKEIT

Andreja Retelj

BELIEFS OF SLOVENIAN TEACHERS OF GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE
ABOUT MULTILINGUALISM

283 Adrijana Hadji-Nikolova, Nina Daskalovska, Natka Jankova-Alagjovska
DISTANCE LEARNING – DEVELOPMENT, TYPES AND TOOLS

297 Şükriye Duygu Çağma
YABANCILARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK İNTERNET
SİTESİ KAYNAKLARI

Şükriye Duygu Çağma

WEBSITE RESOURCES TO BE USED IN TEACHING TURKISH TO FOREIGNERS

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

305 Лилјана Макаријоска
СТУДИИ ЗА ВТОРИОТ БЕРАМСКИ БРЕВИЈАР – ЗНАЧАЕН ПРИЛОГ ЗА
ПРОУЧУВАЊЕТО НА ХРВАТСКОГЛАГОЛСКАТА ПИСМЕНОСТ

Liljana Makarijoska

STUDIES ON THE SECOND BERAM BREVIARY – A SIGNIFICANT
CONTRIBUTION TO THE STUDY OF CROATIAN GLAGOLITIC LITERACY

313 Ранко Младеноски
ПРИВАТНИ ЗАПИСИ НА ЖИВКО ЧИНГО

Ranko Mladenoski

PRIVATE RECORDS OF ZHIVKO CHINGO

ДОДАТОК / APPENDIX

323 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“

325 CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

UDC 821.163.3-1.09''18''

UDC 821.163.3-4.09''18''

DOI: <https://doi.org/10.46763/PALIM22713167k>

Оригинален научен труд
Original research paper

НЕПОЗНАТА ПЕСНА И ЕСЕИ ВО РАКОПИС НА АНАСТАСИЈА МИЛОШОВА ОД 1895 И 1896 ГОДИНА

Славчо Ковилоски

Институт за македонска литература, Скопје
slavcho.koviloski@outlook.com

Апстракт: Во трудот се осврнуваме на дел од новопронајдената ракописна архива на младата авторка Анастасија Милошова. Станува збор за една ненасловена песна запишана на посебно ливче и четири есеистички творби запишани во една непагинирана тетратка без корици. Песната и есеите се напишани за време на школувањето на Милошова во Солун, во временскиот период 1895-1896 година. Песната е производ на романтичарските сфаќања на авторката и во неа се пее за значењето и потребата од идеал. Четирите прозни творби се однесуваат на различни теми поврзани со животот на село, со раѓањето на Исус Христос, со чистотата и со должностите кои ги имаат родителите и децата во секојдневјето. Творбите на Анастасија Милошова се првите македонски регистрирани есеи и песна во ракопис, со што се зголемува бројот на дела произлезени од македонски жени во XIX век.

Клучни зборови: *Анастасија Милошова (Милошева), македонска книжевност од XIX век, македонско женско творештво, ракописи, песна, есеи.*

Вовед

Името Анастасија Милошова за прв пат пред македонската јавност го обелоденивме на Меѓународната научна конференција *Македонска книжевна архива: од ракопис до дигитална култура* организирана од Институтот за македонска литература во 2021 година. Во таа прилика направивме своевиден попис на нејзината новопронајдена книжевна и ракописна архива, без да се задржуваме подетално на зачуваните материјали. Малку подоцна, повторно се осврнавме на Милошова при претставувањето и анализата на нејзиниот драмски обид насловен како *Пенка и Марика*, утврдувајќи го како првиот регистриран македонски драмски текст напишан од жена.

Анастасија Милошова е производ на разбудената граѓанска свест во Македонија од крајот на XIX и почетокот на XX век, кога македонската младина во поголем број активно се вклучила во образовниот процес, во која било од училишните програми на различни јазици кои вршеле своја дејност на македонска територија, но и надвор од нејзините граници. Нејзината

биографија ни кажува дека била родена околу 1880 година во Прилеп и школувана во родниот град, Битола и Солун, односно во тогаш најдобрите женски училишта што постоеле во Македонија. За време на школувањето во Солун во текот на 90-тите години на XIX век, младата прилепчанка зад себе во ракопис оставила една пиеса, повеќе есеистички записи и, како што кажавме, една песна. Во оваа прилика, внимание ќе посветиме токму на есеите и на песната.

Кон ненасловената песна во ракопис

За потребите на студијата, ние ќе се задржиме на еден нејзин книжевен потфат останат во ракопис, којшто успеавме да го расчитаме и да го пренесеме на стандарден македонски јазик. Станува збор за едно засебно ливче испишано од двете страници. Ливчето не е датирано, но според материјалите каде што првобитно се наоѓаше, а кои потекнуваат од 1896 година, сметаме дека и него можеме да го сместиме во тој временски период. На предната страница, најгоре стои идентификацијата преку потписот: Милошева, а под неа стои насловот „Изреченија“, коишто претставуваат вежби на дијалози и обраќања до замислен господин. Тоа се запишани мисли и внатрешни чувства, прецртувани и коригирани. На задната страница, во централниот дел се наоѓа ненасловената песна. Лево од неа, на маргините се наоѓаат неколку зборови, за коишто претпоставуваме дека Милошова ги вежбала за правилно пишување: кој, кого, каков. Поради тоа сметаме дека Милошова на овој начин го вежбала своето перо и се обидувала да заплови во водите на книжевноста. Ова ливче ни е показател за разбудениот творечки дух на младата ученичка, што го забележуваме и во преостанатиот дел од нејзината зачувана оставнина.

Преку оваа засега единствена регистрирана оригинална песна од македонска авторка ние, всушност, можеме да ја проследиме целокупната општествана и културна состојба во македонската литература од ова време. Имено, иако постојат извесни сознанија дека лични творби создавале повеќе македонски жени, досега се немало прилика тие да бидат изнесени пред научната јавност. Еден од најпознатите случаи е оној со Депа Каваева, несудената свршеница на Григор Прличев, за која се знае дека пишувала, но и дека листовите на кои биле запишани нејзините песни биле изгорени. На другата страна се наоѓаат народните интерпретаторки кои, секако, можеме да ги сметаме за поетеси поради импровизациите, при што дел од она што се смета за народно творештво е плод на нивните авторски умешности. Сепак, овие творби се запишани од некој друг, односно го немаат печатот на оригиналниот запис од сопствена рака. Затоа, ќе повториме, го потенцираме значењето на оваа песна на Анастасија Милошова како прва регистрирана песна запишана од раката на една Македонка којашто творела во XIX век.

Се разбира, ние се надеваме и очекуваме во иднина да бидат откриени и други творби од македонски авторки со што квантитетот на книжевни

остварувања од македонски жени кои ѝ припаѓаат на македонската литература од ова време ќе се зголеми и во квантитет и во квалитет. Впрочем, еден таков нагорен тренд на приопштување на нови авторки и дела проследуваме во последниве години преку имињата на повеќе македонски авторки потпишани зад статии, расказ, полемика, преводи.

Во оваа прилика, нашето внимание е насочена кон песната на Милошова којашто е сочинета од три строфи со по три стиха. Стиховите се кратки и без рима. Како што може да се увиди уште од првиот стих, темата на песната е идеалот, односно потребата од некаков мотив, желба, надеж, нешто што ќе го води човекот низ животот: „Без идеал / на овој свет / не се живее“, пишува младата авторка. Овој романтичарски пристап е производ на светогледот на млад човек, соочен со растењето и со првите посериозни предизвици во неговиот живот: образование, љубов, политичка и полова подвластеност итн. Во следната строфа чувствуваме навев на меланхолија, на благ песимизам и на увереност дека постои една и единствена вистина која суровиот свет како да не сака да ја чуе: „Кој може да / одрече за / вистината една“. Последната строфа е исполнета со уште една од карактеристиките на романтизмот, а тоа е тагата. Милошова е обземена од чувство дека светот е суров, несообразен со нејзините чувства за справедливост, крајно неразбирлив кон потребите за заедништво и за блискост. Тоа чувство на несфатливост се согледува преку обраќањето кон вишата сила: „Зошто, о Боже / ти оставаш / народ во недоумица“.

Тоа се стихови коишто може да му се припишат секому, без разлика дали станува збор за маж или за жена. Според своето значење тие се универзални и се однесуваат на една општа состојба во која романтизмот доаѓа во судир со реалноста. Со оглед на хаотичните општествено-политички, социоекономски и културни прилики што завладеале со Македонија во втората половина на XIX век, се чини сосема логично младата авторка прашањето за егзистенцијата и за творечкиот порив да го упати до вишите сили, барајќи ја претставата за безмалку совршената форма на поставената цел. Ова прашање од областа на етиката придонесува на Милошова да погледнеме и како на идеалист на начин што подразбира во неа да насреме и како кон личност доволно зрела за да го сфати и прифати концепот на размислувањата на интелектуалната елита којашто се занимавала со етиката. Всушност, етиката и идеалот се често присутни во македонската литература од ерата на просветителството и романтизмот, а на нив треба да се гледа како на производ на времето.

Кон есеите во ракопис

Во ракописната оставнина на Анастасија Милошова најбројни се есеистичките записи што се наоѓаат во тетратка без корици, чии последни страници се оштетени. Овие записи се напишани со конкретна цел, за најразлични поводи, сето тоа во склоп на побарувањата на професорскиот кадар којшто се занимавал со книжевноста. Со други зборови, есеите на

Милошова се изработени како задолженија, односно домашни и училишни задачи, писмени работи и диктати зададени од нејзините професори на одредена тема. Напишани со црно хемиско мастило, врз дел од нив забележуваме поправки и дополнувања со црвено мастило, како од авторката, така и од нејзините ментори. За разлика од песната, каде што никаде не е запишан датум, најголемиот дел од овие прозни материјали имаат дата на создавањето и тоа во 1895 и 1896 година. Истовремено, дадена е и авторската идентификација (Анас. Милошова, Ан. Милошева, Ан. Милошова) и местото на настанување на записите (Солун). Такви се: „Пријатности на селскиот живот“ од 1 декември 1895 година, „Рождество Христово“ од 1 декември 1896 година, „Чистота“ од 4 февруари 1896 година, како и обемниот текст распослан на седум страници насловен како „Должностите на родителите кон децата и на децата кон родителите“ од 20 мај 1896 година.

Низ страниците на кои се испишани овие зададени есеистички задачи, можеме да го согледаме процесот на созревање на Милошова како авторка. Следејќи ја хронолошки нејзината работа, можеме да го увидиме евидентниот напредок во однос на изразот, на стегнатоста на речениците, на обраќањето и употребата на стилските фигури, меѓу другото и преку намалувањето на забелешките упатени од страна на професорите. Ако во првиот текст „Пријатности на селскиот живот“ наидуваме на цели пречкртани реченици, во последниот „Должностите на родителите кон децата и на децата кон родителите“ тие се сведени на минимум и среќаваме само неколку лекторски интервенции.

Во „Пријатности на селскиот живот“ впечатливи се сцените од селскиот живот, каде мажите и жените рано наутро излегуваат весели на работа и весели со песна се враќаат во доцните часови. На три страници е наведен раскошот од животни, обработувањето на земјата, празничните селски носии, веселиот зимски живот кога старите раскажуваат, а младите слушаат итн. Овие романтичарски, но и импресионистички слики се исполнети со наивност преземена од германскиот романтизам, бидејќи очигледно, реалноста била сосема поинаква. Треба само да се присетиме на безбројните дописи во тогашната периодика во кои биле изнесувани тешкотиите со кои се соочувал селанецот.

Текстот „Рождество Христово“ е распослан на нецели четири страници. Всушност, тоа е скратено парафразирање на евангелијата, со кратко осврнување на начинот на кој се дочекува празникот: со нови костуми, со месење лебови и со многу овошје што им се давало на децата „коишто тропаат на портите“. Овој бадникарски обичај, Коледе, бил исполнет со веселби по повод убавиот ден, раѓањето на Христос.

И текстот „Чистотата“ има нецели четири страници. Во него Милошова ја навела потребата телото да се одржува чисто: „Ако сака човек да има здраво тело, тој треба да обрнува големо внимание на чистотијата“, запишала таа во воведниот пасус. Според неа, најважно било да се внимава на кожата.

За таа цел, најдобро било човек да се мие со ладна вода поради крвотокот и да се употребува крпа за отстранување на маснотиите и другите нечистотии од телото. Освен кожата, вниманието требало да биде свртено и кон очите, ушите и забите, но и на алиштата, внатрешноста на куќата и сл.

Како што кажавме, најобемен е текстот „Должностите на родителите кон децата и на децата кон родителите“ со седум страници. Заедно со „Пријатности на селскиот живот“ тоа се двата најинтересни текстови, бидејќи во нив е видлив послободниот пристап кон зададените теми, што на младата Милошова очигледно ѝ одговарало. Во „Должностите...“ се опфатени прашања од меѓусебните односи меѓу родителите и децата од што зависи среќата и нивниот телесен и духовен развој, но и секојдневните навикви поврзани со „храната, водата, воздухот, чистотата, движењето, почивката и мн. др.“. Таа запишала дека „движењето и почивката исто помагаат при телесното воспитување, ако се извршуваат умерено по еден воспоставен ред“. Истовремено, со развојот на телото требало да се развива и душата: „да се развие душата кај децата значи да се образува нивниот ум, срце и карактер“. Според неа, духовниот развој се вршел од родителите и преку училиштето, а ги опфаќал навиквите за читање, религиозноста, патриотските чувства, чувството за убавото и за вистината. Крајната цел била „да се формира силна и трајна волја – карактер. Лична и трајна волја кон доброто и убавото, а не кон лошото.

На ваков начин завршува овој есеј, но под него се наоѓа и една забелешка, настрана од зададената задача, којашто го покажува вистинскиот талент на Милошова. Имено, под текстот се наоѓа запис: „Плодородните полиња, испресечени со реки и потоци, земјата испресечена со ... (нечитко – бел. моја), раскошни и плодносни долини, прекрасни езера, мирен и сиромашен народ – сето тоа ги поразувало очите на патешественикот“. Ете што го инспирирал духот на младата авторка и ете го нејзиниот интерес. Веднаш е забележлива разликата во начинот на пишување на зададените задачи коишто, најверојатно, биле задолжителни, и оној кога креативниот дух ослободен од некакви стеги можел слободно да се произнесе. Таква е разликата меѓу овие есеи и драмскиот обид *Пенка и Марица* и ненасловената песна произлезени од раката на Анастасија Милошова.

Текстовите на Милошова ги содржат најосновните елементи на есеистиката. Преку компаративни слики, со контрасти, тие се дескриптивни и со наративна форма, без големи естетски вредности. Тие се со етичко-морализаторски карактер, создадени во рамките на побарувањата на образовниот систем. Сепак, и такви, тие се значајни од книжевно-историски аспект како првите регистрирани оригинални ракописни записи од една македонска жена од XIX век. Во такви околности, уште повеќе го потенцираме нивното значење, како пример за начинот на кој македонските ученици и ученички запловувале во водите на книжевноста.

Не споредувајќи ги со други дела од македонските книжевници од ова време, ненаметливо ни се јавува потребата да се потсетиме на словата на Григор Прличев. Во нив, истакнатиот охриданиец зборувал токму на темите на кои пишувала и Милошова: чистотата на телото и духот, потребата за образование, зачувување на христијанскиот дух итн. Просветителскиот дух што го опфатил македонското општество од првите децении на XIX век, очигледно продолжил да се развива и негува и во последната деценија на XIX и почетокот на XX век. Колку и да бил тој надминат во западноевропските земји во онаа форма во која се одржувал во Македонија, тој одиграл значајна улога за унапредување на културата, образованието и промовирање и актуелизирање на женското прашање.

Заклучок

Ракописната оставнина на Анастасија Милошова има исклучително значење за македонската книжевна историја. Во нејзината ракописна архива се издвојуваат два вида записи: едните се со уметничка форма и се производ на креативните способности на авторката реализирани во областа на драмата и поезијата, додека, пак, другите се во форма на есеи, настанати и реализирани од побарувањата на училишните програми.

Разгледувајќи ја едната запишана песна без наслов, наспроти есеистичките записи, можеме да утврдиме разлики во емоциите и креативниот интерес на авторката. Заедничка им е дидактичко-морализаторската нишка исполнета со романтичарски занес којшто постојано се провлекува во драмскиот обид, песната, есеите, но и во записите на маргините во голем број од училишните тетратки и учебниците што ѝ припаѓале на Милошова.

Творбите на Анастасија Милошова се првите македонски регистрирани есеи и песна пронајдени во ракопис, со што се зголемува бројот на дела произлезени од македонски жени во XIX век и се потврдува сознанието дека постои македонско женско творештво во XIX век. На групата авторки Славка Динкова, Евтимица Јанчева, Марија Хр. Зрнева, Султана Чикмакова и преостанатите, сега им се приклучува и младата Анастасија Милошова. Меѓутоа, за разлика од нивните објавени творби на страниците на тогашната периодика, нејзините записи останале во ракопис. Исто така, за разлика од наведените авторки кои оставиле само по една засега позната објава, со исклучок на Славка Динкова, творештвото на Анастасија Милошова е многу побогато и што е поважно, жанровски поразновидно, поразиграно и со поголема уметничка нитка. Овој заклучок се однесува на песната и драмскиот обид, со кои Милошова секако ќе го најде своето место во македонската книжевна историја.

Ракописен материјал

Милошова, А. *(Без идеал)*. 1 ливче (приватен архив).

Милошова, А. *Непагинирана тетратка без корици* (приватен архив).

Библиографија

1. Кантарциев, Р. (1985). *Македонското преродбенско училиште* (второ дополнето издание). Скопје: Студентски збор.
2. Ковилоски, С. (2018). *Македонското женско творештво во XIX век*. Скопје: Институт за македонска литература.
3. Поленаковиќ, Х. (1973). *Во екот на народното будење*. Скопје: Мисла.
4. Прличев, Григор. (1974). *Собрани текстови*. Приредил Тодор Димитровски. Скопје: Македонска книга.
5. Кулавакова, К. (1999). *Теорија на книжевноста, увод*. Скопје: Култура.

Slavcho Koviloski

Institute of Macedonian Literature, Skopje

Unknown Poem and Essays in Manuscript by Anastasija Miloshova from 1895 and 1896

Abstract: In this paper we refer to a part of the newly found manuscript archive of the young author Anastasia Miloshova. It consists of an untitled poem written on a separate sheet and four essays written in an unpagged notebook without covers. The poem and essays were written during Miloshova's schooling in Thessaloniki, in the period 1895-1896. The song is a product of the romantic perceptions of the author and it deals with the meaning and the need for an ideal. The four prose works deal with different topics related to rural life, the birth of Jesus Christ, the purity and the duties that parents and children have in their daily lives. Anastasia Miloshova's works are the first registered Macedonian essays and poems in manuscript, which increases the number of works by Macedonian women in the 19th century.

Keywords: *Anastasia Miloshova (Milosheva); Macedonian literature in 19th century; Macedonian women's writing; manuscripts; poem; essays.*

ГОД. VII
БР. 13

ПАЛІМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. VII
NO 13